

CATALOGUS BIBLIOTHEEK

De aanvulling van ons boekenbezit van de laatste jaren is nu verkrijgbaar bij mej. L. C. van Dijk, op schriftelijke aanvraag met bijvoeging van het verschuldigde bedrag aan postzegels.

Volledige catalogus à fl 0,75
Aanvullingen 1952-53-54-55 per stuk fl 0,15
Aanvullingen 1955-60 per stuk fl 0,40

*

AAN DE LEDEN

Ingevolge het bepaalde in de nieuwe statuten, zal het boekjaar lopen van 1 september tot en met 31 augustus. Het lopende boekjaar zal dien-
tengevolge eindigen op 31 augustus.

De contributie zal over deze periode van acht maanden bedragen fl 10,-
per lid en fl 5,- voor een echtpaar.

Betaling kan geschieden aan de Amsterdamse Bank, bijkantoor van
Woustraat, postgiro 53251 of gemeentegiro A.A. 15, ten behoeve van
de Nederlandse Werkgemeenschap voor I.P.

Indien door U reeds het totale contributiebedrag, resp. fl 15,- of fl 20,-
dus voor twaalf maanden, is voldaan, zal zonder Uw tegenbericht wor-
den aangenomen, dat U er mede akkoordgaat dat hiervan fl 5,- zal wor-
den geboekt ten gunste van het boekjaar 1960/1961.

Bij voorbaat dank voor tijdige overmaking,

mevrouw C. A. Brëas,
penningmeesteres.

*

BELANGSTELLENDE VOOR ONZE CURSUS

Willen de leden zich beraden of zij bedrijven en personen weten die
mogelijk interesse hebben voor de cursus 1960-1961, en deze met
volledig adres, naam, voorletters en functie, vóór oktober 1960 opge-
ven aan mej. L. C. van Dijk, Vossiusstraat 51, bel. Amsterdam-Z.

*

MEDEDELINGENBLAD

van de

NEDERLANDSE WERKGEMEENSCHAP VOOR INDIVIDUALPSYCHOLOGIE

9de JAARGANG

September 1960

REDACTIE: J. A. Delhez, Oosterbeek
J. Vinkenborg, Bilthoven
Mevr. mr. N. C. E. v. d. Bergh - Mareus,
Amsterdam.

REDACTIESECRETARIAAT: van Eeghenstraat 106,
Amsterdam - tfn 72 61 02

EEN NIEUWE REDACTIE

Door het bedanken van de heer Bom als redactiesecretaris is er een
wijziging in de samenstelling der redactie gekomen, zoals U in boven-
staand hoofd ziet.

Door een samenloop van omstandigheden is de verschijning van dit
nummer zeer verlaat, wat in de eerste plaats aan ondergetekende te
wijten is; die hiervoor gaarne zijn excuses aanbiedt, en in de tweede
plaats door het zoekraken van de zending mededelingenbladen door
de N.S., waardoor het geheel wederom opnieuw gezet en gedrukt
moest worden.

De eerstvolgende nummers worden verzorgd door mevrouw van den
Bergh, die wij dit vol vertrouwen overdragen. Wij heten haar hierbij
hartelijk welkom in onze redactie.

Let U op het veranderde redactie-adres!

J. Vinkenborg.

DE NIEUWE VERENIGINGSVORM

Op de laatste jaarvergadering (vergaderingen, daar het er twee na elkaar waren) werden de nieuwe statuten vastgesteld. Deze heeft U intussen reeds ontvangen, nadat er de Koninklijke goedkeuring op was verkregen.

We hebben thans dus een splitsing in de leiding der Werkgemeenschap gekregen. De wetenschappelijke leiding berust bij de *Wetenschappelijke Commissie*, bestaande uit de algemeen of 1ste voorzitter, de heer G. H. van Asperen en de leden dr. Ph. Ronge, dr. J. A. Delhez, mevr. G. Winter, mevr. S. F. van Embde en de heren J. Vinkenborg en drs. H. W. van Sassen.

De organisatorische leiding, dus de zorg voor de dagelijkse gang van zaken, de organisatie van lezingen en cursussen, de propaganda enz. berust bij *het bestuur*.

Dit bestuur bestaat thans uit:

2de voorzitter: de heer J. Vinkenborg te Bilthoven
Secretaris: de heer H. W. de Ridder te Amsterdam
Penningmeester: mevrouw C. A. Brëas te Lunteren.

en verder de leden:

mevrouw mr. N. C. E. v. d. Bergh
mej. L. C. van Dijk
mevrouw D. v. d. Nieuwenhuizen.

Volledig adres van het secretariaat:

Okeghemstraat 24^{II} Amsterdam-Z, tfn 799214

Mej. van Dijk blijft bibliothecaresse, adres:

Vossiusstraat 51 bel., Amsterdam-Z.

en mevrouw D. v. d. Nieuwenhuizen, Weissenbruchstraat 13, Heemstede.
tfn 02500 - 359 05

*
* *

Niet wat wij beleven is ons lot,
maar hoe wij het dragen

BOER-OBBERDORF

psychotherapeuten waaronder grote mannen als Moreno, Slavson, Bach en Dreikurs schrijven over theoretische achtergronden; over de praktijk van de behandeling, over psychodrama, rollenspel, sociogram enz. Mij persoonlijk heeft het meest getroffen het artikel van Dreikurs: *The Cultural Implications of Group Psychotherapy*. De schrijver bewijst hierin dat groepspsychotherapie alleen mogelijk is tegen de achtergrond van een democratische samenleving. Groepspsychotherapie is een produkt van de democratische evolutie en een middel om deze te bevorderen.

Maar ook de andere artikelen zijn meer dan lezenswaard.

v. A.

*
* *

AANVULLING BIBLIOTHEEKLIJST

- ad. 60. Alf. Adler, Mensenkennis
ad. 61. Alf. Adler, Soc. Interest a Challenge to mankind
ad. 62. Alf. Adler, Guiding The Child
Dr. 22. Rud. Dreikurs, Alf Adlers Ind. psych.
Fr. 6. Sigm. Freud, De invloed van ons onderbewuste in ons dagelijks leven
Ku. 21. F. Künkel, Opvoeding tot persoonlijkheid
Ku. 22. F. Künkel, Opvoeding tot persoonlijkheid
Ku. 23. F. Künkel, Karakterkunde van de Jeugd
Ne. 5. Joh. Neumann, Die Gefühle und das Seh
Ro. 18. Dr. P. H. Ronge, Over de psychologie van de levensstijlperken
Ro. 19. Dr. P. H. Ronge, Ind. psych.
Va. I. Hans Vachinger, Die Theosophie das als ob.
W.E. 2. E. Waseberg, Das nervöse Kind
W.E. 6a, 6b. idem Ind. Psychologie
Ad. 63. Alf. Adler, Selbsterziehung uitgave zum Geburtstage (60 Jahr).
Ad. 64. Alf. Adler, Mensenkennis
Ad. 65. Das Problem der Homosexualität.
Ke. Al. Dr. Arn. v. Krevelen, Het enige Kind.
Be. 4. Ada Beil, Das Schöpfertum der Frau
Be. 5. Ada Beil, Unbekannte Männersecte
De. 2. Dr. L. Deutsch, Ind. psych. in Musikunterricht uns in der Musikerziehung.

*
* *

Automatie

Zal de machine ons zeer binnenkort over het hoofd groeien? Wordt de arbeider overbodig? Zullen straks machines antwoord gaan geven op vragen die de mens nu nog als onoplosbaar beschouwt? Zijn wij bezig onze kinderen op te voeden voor een voorbijgaande wereld? Zullen over twintig jaar deugden als ijver, zuinigheid, zelfstandig denken, creativiteit enz. nog deugden zijn of zullen ze dan lastige, schadelijke eigenschappen zijn uitgezonderd misschien voor een kleine élite?

Deze en tientallen soortgelijke vragen krijgen een soms huiveringwekkende realiteit en een tastbare nabijheid voor wie het boek **Automatie** van prof. dr. Fred L. Polak leest. Een boek dat zeker niet alleen of in de eerste plaats geschreven is voor mensen met een technische belangstelling, maar dat door zijn voorspelling van een **overmorgen** te verwachten culturele revolutie* iedereen raakt, die het welzijn van de mensheid ter harte gaat!

Wie de inhoudsopgave doorkijkt mag even de indruk krijgen dat hier **science-fiction** geboden wordt, die wel met een korreltje zout genomen mag worden, deze indruk is snel verdwenen als we ons in de rijke inhoud verdiepen. Met schrik zal de lezer zich afvragen hoeveel tijd we nog hebben om ons voor te bereiden op een periode waarin niet alleen filosofische vragen als die naar de grenzen tussen ruimte en tijd, tussen dood en leven, maar ook zeer praktische vragen over opvoeding, intermenselijke verhoudingen, vrijetijdsbesteding, maatschappelijk werk, politiek enz. gloednieuw zullen lijken door **de fundamentele omslag** in de situatie van de mens*. Wie meent dat het met deze **fundamentele omslag** zo'n vaart niet zal lopen, mag ik aanraden dit boekje toch maar te lezen. Een gewaarschuwd mens geldt voor twee. De uitgever is W. de Haan nv. Zeist.

v.A.

Gruppenpsychotherapie

Gruppenpsychotherapie, een in 1957 verschenen bundel als **Sonderausgabe** van het **Zeitschrift für Diagnostische Psychologie und Persönlichkeitsforschung**, Verlag Hans Huber, Bern und Stuttgart. Prijs DM 15.50.

Wie er niet tegenop ziet zich in dit lang niet gemakkelijke boek te verdiepen zal worden beloond met een schat van gegevens over de huidige stand van zaken in de groepspsychotherapie. Twintig vooraanstaande

Alle leden ontvingen reeds het programma van onze „Leergang Individual-psychologie“; in het Centraal Station te Amsterdam.

Zoals U daarin gezien zult hebben, zullen we vanaf september 1960 naast vergaderzaal 2 ook zaal 1 gaan gebruiken. Het is verheugend dat de belangstelling voor onze cursus zo toeneemt. Intussen bracht ons dit in grote moeilijkheden wat de beschikbare ruimte betreft, zodat we het afgelopen jaar niet meer cursisten aan konden nemen. Toen hadden we een tweede jaar met 16 cursisten. Dit zullen er in september vermoedelijk tegen de 30 zijn. Daarom hebben we het erop gewaagd om de grote zaal er bij te nemen; want als er weer zoveel belangstelling van nieuwe cursisten is als het vorig jaar, lopen we onherroepelijk vast. Deze grote zaal biedt plaats voor minstens 100 personen. Zij hoeft niet vol, maar U begrijpt wel dat het prettig zou zijn als we de hoge extra kosten enigszins goed konden maken met wat extra cursisten.

U kent vrijwel allen de cursus uit eigen ervaring en weet wat men ervan verwachten mag. Mogen we op Uw medewerking rekenen om de cursus in zo ruim mogelijke kring bekend te maken? We hebben extra veel programma's laten drukken. Mej. van Dijk zendt U elke gewenste hoeveelheid (Vossiusstraat 51 bel., A'dam). U bewijst er onze werkgemeenschap; maar ik geloof wel in alle bescheidenheid te mogen zeggen, ook de mensen zelf, een grote dienst mee.

Ook kunt U ons adressen van personen, scholen, instituten e.d. opgeven, die waarschijnlijk geïnteresseerd zijn.

Bij voorbaat onze dank.

J. Vinkenborg, Cursusleider.

*
* *

EXAMENSUCCES

Bij het examen van de cursus slaagden dit jaar alle cursisten, een resultaat zoals we het in de 12 jaar dat de cursus draait, meen ik nog nooit geboekt hebben.

Voor één kandidate volgt nog een herexamen; maar we vertrouwen dat dit ook goed zal aflopen.

In het volgend nummer zullen we de lijst van geslaagden bekendmaken.

Hans Müller Eckhard:

KINDEREN VRAGEN BEGRIP

Van dr. Delhez ontvingen we de volgende samenvatting van de lezing welke hij voor ons hield op de samenkomst der Werkgemeenschap op 26 september te Amsterdam.

De inleider ziet bovengenoemd boek van buitengewoon belang voor allen; die te maken hebben met opvoeding en omgang met kinderen. Dit wetenschappelijk werkje heeft een uitgesproken godsdienstige inslag. Wij treffen deze religieuze basis in meer boeken aan, o.a. bij Tournier, Maeder, Jung, bij de Nederlandse prof. J.H. van den Berg (*Psychologie en geloof*) en in een artikel van dr. Gans, getiteld: *Het woord van de zwijgende God, de grondslag van de psychotherapie*.

Hieruit volgt, dat het voor ons individualpsychologen nodig is zich over deze godsdienstige grondslag te beraden, namelijk of deze grondslag ook voor ons niet absoluut nodig is als fundament voor onze individualpsychologische behandeling en dan niet in de geest van een bepaalde kerkelijke richting, maar vanuit een algemeen godsdienstig standpunt. De niet-gelovige therapeut zal zijn patiënten dan spreken over het lot, dat de mens met zijn problemen te dragen krijgt, terwijl de godsdienstige therapeut deze levensproblemen ziet als een opgave van God om deze problemen te aanvaarden als ze niet te verhelpen zijn.

Müller Eckhard ziet het kind als komend uit een goddelijke wereld, veeleer een gave van God in bruikleen dan als een bezit der ouders. Een pasgeborene is niet een wezen dat geheel en al voortkomt uit de erfelijke substantie, maar slechts gedeeltelijk. Hij ziet het als de belichaming van een geestelijk wezen, dat met zijn ouders in erfelijk opzicht nauwelijks iets te maken heeft.

Wanneer wij ons de vraag stellen: „Wie is de mens?“, dan weten wij dat de mens een schepsel is van God. Kan men dit niet aanvaarden, dan ziet men de mens uitsluitend als een object, als het produkt van de gemeenschap tussen een man en een vrouw. Deze objectrol van de mens valt herhaaldelijk op, als men een rapport leest van een uitgebreid lichame-lijk onderzoek, dat vol getallen staat, maar waarbij de persoon zelf niet wordt genoemd. Zijn gevoelsleven blijft buiten beschouwing. En juist dit gevoelsleven is voor ons en voor de patiënt van het grootste belang. Voor de pasgeborene is de moeder partner nr. 1. Het kind leeft dan nog

EXCURSIE NAAR ZEIST

Op maandag 26 oktober 1959 namen een aantal leden van de Werkgemeenschap deel aan een excursie naar de Medisch Paedagogische Inrichtingen te Zeist. De belangstelling voor deze excursie was bijzonder groot. Vele individualpsychologen en introduce's waren die ochtend in de grote zaal van Zonnehuis *Veldheim* bijeengekomen, waar ze door mevr. Lievegoed werden ontvangen. Dr. Wilmar, assistent van prof. Lievegoed, hield een inleiding over de achtergronden van het heil-paedagogisch werk in deze inrichtingen en over de werkwijze. Hij vertelde dat er 300 kinderen zijn waarvan 40 extern, die bij gezinnen in de omgeving zijn ondergebracht.

Zonnehuis *Veldheim* is voor de lichtere gevallen, *Stenia* voor de zware gevallen. De kinderen leven in kleine groepen en vormen met hun leidster een gezin. Elke groep heeft een zit-slaapkamer, die gezellig is ingericht en waar alle activiteiten zich afspelen.

In de eetzaal heeft iedere groep een eigen tafel. Elke groep vormt een leefgemeenschap, die gescheiden is van de schoolgemeenschap; de kinderen zitten dus met andere kinderen in de klas dan met die van hun groep. Voor zover ik het heb begrepen, is het belangrijkste bij het vormen van de groepen, dat de kinderen gunstig op elkaar werken.

Er zijn meen ik zowel vertikale als horizontale groepen. Ouders en voogden mogen de kinderen bezoeken en ze mogen dan ook mee naar buiten. Door dit alles tracht men het gezinsleven te benaderen.

De mens en wereldbeschouwing van dr. Rudolf Steiner en in het bijzonder de richtlijnen die hij gaf voor de paedagogie en therapie, vormen de grondslag voor het werk in deze inrichtingen. Het inzicht, dat ook in de gestoorde psyche een eigen individualiteit tevoorschijn wil komen — hoe vervormd ook — is hier wezenlijk.

Dr. Wilmar wees erop, dat haast alle psychisch gestoorde kinderen ook ritmisch gestoord zijn en dat bijvoorbeeld hun ademhaling onregelmatig is. Volgens dr. Steiner heeft het ritmische en het ademhalingsstelsel een sterke samenhang met het gevoelsleven. De hulp die deze kinderen geboden wordt ligt dan ook sterk op gevoels- en kunstzinnig gebied. Het ritmische element speelt dan ook een grote rol in het gehele leven van deze inrichtingen en ook bij het onderwijs.

De kinderen gaan naar een eigen school op het terrein. Het onderwijs is gelijk aan dat van de *Vrije scholen* (dus periodieke behandeling van vakken o.a.) maar is aangepast aan de beperkte mogelijkheden van deze kinderen. Ook bij het onderwijs wordt een bepaald ritme gevolgd. Eerst wordt aan de kinderen gelegenheid gegeven hun bewegingsdrift te uiten door ritmische oefeningen. Daarna worden ze tot rust gebracht met muziek op de lier en dan komt pas het stilzittend werken en opnemen. Een afwisseling dus van ontvangen en actief bezig zijn.

Na de inleiding van dr. Wilmar werden drie klassen gedemonstreerd. Eerst kwamen de kleintjes met een ritmisch spelletje; dat spel was tegelijk rekenles (rekenen met bewegen van de ledematen).

*
* *

ADRESVERANDERING:

Ons lid de heer J. B. A. M. BUSCHMAN is paedagogisch leider van 't Katholieke Astma Centrum *EYKLOORD* te Groesbeek geworden.

Op de bijeenkomst van 19 december 1959 sprak dr. W. Oesterreicher, zenuwarts te Amsterdam, voor ons over het onderwerp:

PSYCHOSOCIALE ONDERZOEKINGEN IN HET ALGEMEEN EN IN HET BIJZONDER BIJ RHEUMALIJDERS

Dr. Oesterreicher was zo vriendelijk om ons de volgende samenvatting van zijn lezing te geven:

De Individualpsychologie heeft altijd gepleit voor een beschouwing, die het geheel van de persoonlijkheid, haar planning en training en haar wisselwerking met de omgeving omvat. In onze tijd heeft het sociale aspect bijzondere aandacht.

Er is een eigen specialisme: sociale geneeskunde en van dat specialisme weer een superspecialisme: sociale psychiatrie.

De hoogleraar voor sociale psychiatrie in Amsterdam, prof. Querido, heeft de term integrale geneeskunde gecreëerd. Deze integrale geneeskunde beschouwt de zieke mens in zijn somatische, psychische en sociale aspecten. Het is niet meer voldoende een zieke uitsluitend medische hulp te geven. In ca. 50 % van in een ziekenhuis opgenomen gevallen bleken de kansen op herstel niet alleen van medische, maar ook van psychische en sociale factoren afhankelijk te zijn. Zo is men er nu toch toe gekomen de zieke mens als totaliteit te beschouwen met zijn psychische en sociale noden.

Voor de algemene practicus werd een anamnese ontworpen in de vorm van een lijst vragen, waaruit ook zonder psychiatrische- of psychologische opleiding, een inzicht in de manifeste belasting of overbelasting verkregen kon worden. Van overbelasting wordt gesproken, wanneer de patiënt zijn moeilijkheden niet aankan.

Soortgelijke onderzoeken werden ook bij de verschillende soorten van reumatische ziekten verricht.

Dikwijls bleek uit jeugdherinneringen dat de opvoeding streng was, dat er gebrek was aan warmte, aan moederliefde en dat de patiënt zich achteruitgezet voelde.

Verskillende onderzoekers zijn van mening, dat emotionele spanningen tot pijnlijke spierspanningen kunnen leiden en emotionele shocks zelfs tot reumatische gewrichtsaandoeningen.

Angsten, huwelijksmoeilijkheden, verlies van een steunende persoon, plotse linge opheffing van druk (bv. na langdurige en veeleisende verpleging van een huwelijkspartner), verhoogde verantwoordelijkheid, spelen een rol.

Ook hier in Amsterdam is men met onderzoeken in deze richting bezig. In een groot percentage komen bij reuma van de weke delen, gejaagde, overgevoelige en labiele personen voor, die gebukt gaan onder hun moeilijkheden en waartegen zij zich niet opgewassen voelen.

Een uitgebreid onderzoek is de laatste jaren aan de gang over psychische en sociale omstandigheden bij schouderreuma, waarbij steeds stijfheid en/of bewegingsbeperking van de schouder aanwezig moet zijn en de brachialgie (pijnklachten in één of beide armen zonder objectieve afwijking).

De menselijke schouder is een jongere acquisitie in de ontwikkeling van de gewervelde wezens. Door het zich oprichten van de grond, konden aan de bovenste extremiteiten meer taken toebedeeld worden. Hierdoor werd het schoudergewricht meer gecompliceerd en zeer kwetsbaar, zodat het bij wijze van spreken beschouwd zou kunnen worden als *minderwaardig orgaan*.

Uit de veelheid van gegevens is naar voren gekomen, dat bij de brachialgieën meer chronische overbelasting, meer angsten en meer seksuele moeilijkheden aanwezig zijn.

Aan de andere kant zijn er veel meer overeenstemmingen tussen schouderreuma en de zuiver functionele brachialgie, dan er verwacht werd, zodat bij de periarthritis psychische en sociale momenten een grotere rol spelen dan tot nu toe gedacht werd.

in een vrijwel passieve fase, die echter verstoord wordt als de eerste pogingen worden gedaan; om het kind zindelijk te maken. Dan verandert er iets in de houding van de moeder. Het kind ervaart dat het niet meer vrij is in het vrijelijk lozen van ontlasting en urine. De moeder aanvaardt het kind wel, maar niet meer zijn uitwerpselen. Hierdoor kan de opvatting ontstaan, dat het kind niet meer wordt aanvaard door de moeder, doordat niet alles van het kind wordt aanvaard. Deze ontmoeting met de orde der volwassenen kan de grondslag vormen voor het latere levenslot.

Deze beschouwing van Müller Eckhard, die gebaseerd is op de leer van Freud, zal voor velen misschien niet aanvaardbaar zijn. Het is toch moeilijk te bewijzen, dat een of andere nerveuze stoornis in het latere leven terug te voeren is op een dressuurpoging tot zindelijkheid, die in de babyperiode te vroeg werd begonnen. Daarnaast nemen vele psychiaters aan; dat de neurose bij de volwassene terug te voeren is op ervaringen in zijn eerste levensjaren meegemaakt. De dressuurpogingen tot zindelijkheid zullen dus steeds met een grote liefde en soepelheid moeten worden toegepast.

In ieder geval is het buitengewoon belangrijk of een baby opgroeit in een atmosfeer van liefde en eensgezindheid der ouders en of de moeder met haar gehele essentie, haar hele wezen de zuigeling verzorgt, voedt, wast en verschoont. Zo wordt het op de juiste manier ingewijd in de orde en gewoonten der volwassenen, wat toch het doel van de opvoeding is. Voor de moeder, die het ware moederinstinct niet bezit, is dit een zeer zware opgave en vaak een groot nadeel voor het kind.

Schlossmann toonde aan dat destijds de sterfte der zuigelingen aanmerkelijk verbeterd werd, toen hij behalve een verbeterde voeding en verzorging ook een meer moederlijke verpleging der kinderen doorvoerde. Bij kinderen die in een ziekenhuis worden opgenomen, kent men het fysisch en het psychisch hospitalisme. Het eerste is het effect van een onjuiste lichamelijke materiële verzorging, het tweede dat van een onjuiste of gebrekkige menselijke of affectieve verzorging.

Müller Eckhard komt in zijn boek tot de volgende zienswijze. Hij schrijft (en ik ben het daarmee volkomen eens): „En daarmee komen we tot een essentieel punt, iedere uitspraak aangaande het kind moet beginnen met de vraag van welke aard de atmosfeer is die het kind inademt”.

Voor de atmosfeer in het gezin, moeten wij ouders zorgen. En dan volgt hieruit, dat wij niet vanuit ons standpunt het kind en zijn eigenaardigheden hebben te bekijken en te bekrifiseren, maar dat we onszelf de vraag hebben te stellen: „Wat doe ik fout?”.

En nu behandelt Müller Eckhard een aantal symptomen, die kinderen vertonen, die zich niet aanpassen aan onze opvattingen en aan onze gezinsorde. Bijvoorbeeld, het kind dat 's-avonds bang is in het donker. Wel of geen lichtje? Zeker wel een nachtluchtje. We moeten denken vanuit het kind, dat zich niet zo snel kan aanpassen aan de gewoonten der volwassenen. Het kind komend uit een goddelijke wereld kan niet ineens onze materieel-mechanistisch denkende wereld aanvaarden. Als wij denken aan de kunstmatige inseminatie, dan zien we hoe daarbij het kind verwekt wordt door de insputting van de vrouw met mannelijk zaad. Het echtpaar wil zijn wens naar een kind per se vervuld zien, nu de bevruchting op de normale wijze niet gelukken wil. Maar is daarbij ook rekening gehouden met de belangen van het kind. Zal dit echtpaar, dat zijn wens niet vervuld krijgt en dit feit niet aanvaarden kan ook een goed ouderpaar voor het kind zijn, speciaal als men er rekening mee houdt, dat het ingespoten zaad, het sperma van een onbekende vreemde is?

Müller Eckhard schrijft: „Men zegt wel, dat de boer, die 's winters over zijn akkers loopt en er mee praat meer oogst, dan de boer, die thuis blijft, rekent en zijn boekhouding bijhoudt“: (De schrijver weet hoe dwaas een *realist* deze opmerking vindt). In Normandië zei eens een bloemkweker tegen mij in zijn onvergelykelijk charmante taal en hij wees daarbij op zijn bloemen: „Ik zie wel, dat het U verbaast, dat ze zo mooi zijn! Mijn bloemen krijgen alles wat ze zo graag hebben. Mijn geheim is, dat ik elke morgen een poosje met ze praat...“ . Hoeveel meer dan akkers met winterkoren, hoeveel meer dan bloemen verwacht een kind van een paar weken een woord van onze lippen, dat het nog wel niet begrijpen kan, maar waar toch de logos (de rede) van ware menselijkheid, de vreugde van het aanvaard en welkom zijn en de hartelijkheid in voelt“

„Er kan niet genoeg op gewezen worden, dat het kind van enkele maanden, *tot in zijn lichamelijke* de invloed van zijn omgeving ondergaat en beleeft. Negatieve gevoelens en ongunstige atmosfeer hebben later niet meer zulke directe en ernstige gevolgen voor zijn lichaamsorganen. In de tijd van de eerste maanden worden een groot aantal lichamelijke en psychische eigenaardigheden in aanleg gevormd, doordat het kind blijkbaar zonder bescherming deelneemt aan zijn omgeving. De *participation mystique*, dat geheimzinnige gevoel van saamhorigheid, dat zo kenmerkend is voor het zieleleven van de primitieve mens. Het kind doorloopt immers in de eerste maanden van zijn leven een ontwikkeling, waarvoor de mensheid in haar geheel duizenden jaren heeft nodig gehad.

Opvoeden wil dus niet zeggen het kind leren onvoorwaardelijk te gehoorzamen, maar met liefde en geduld naast het kind leven en zich zo te gedragen, dat een echte participation mystique zich kan ontwikkelen.

J. A. D.

De tweede groep was een zgn. hulpgroep met kinderen van ca. 12 jaar onder wie een paar zeer gestoorde kinderen. Deze kinderen maakten rytmische gebaren bij een spreuk, die de leidster sprak. Dit leek een moeilijk geheel en het vergde kennelijk een geweldige inspanning van de leidster.

Tot slot zong een klas grote kinderen (7de klas) een lied en verder werd individueel gedeclameerd. Volgens mevr. Lievegoed waren dit ook sterk gestoorde kinderen, maar ver gevorderd op de weg naar beterschap.

Na afloop van deze demonstratie werd een kopje koffie gedronken in de eetzaal, waar de heer van Asperen een dankwoord sprak. Hij legde de nadruk op de liefde waarmee het werk wordt gedaan. Dit was aanleiding voor mevr. Lievegoed om op te merken, dat liefde ook wel in andere inrichtingen werd aangetroffen, maar dat de resultaten met de kinderen hoofdzakelijk te danken zijn aan de toepassing van de inzichten van dr. Steiner.

Tijdens de rondgang -- in twee groepen -- kregen we gelegenheid de groepskamers van de kinderen te bezichtigen en de kinderen in de school aan het werk te zien.

Uiteraard is het bij zo een rondleiding maar een vluchtige indruk die je opdoet. We zagen bv. de kleintjes sprookjesfiguren boetseren en de grote jongens in een werkplaats timmeren. Deze jongens maakten een zeer actieve en vrij normale indruk. Ook kwamen wij door een weefkamer, waar eenvoudig tot heel moeilijk weefwerk gedaan wordt.

Het gaat hierbij niet om het artistieke resultaat, maar om de therapeutische werking van het weven.

Ik meen, dat alle deelnemers aan deze excursie een leerzame en interessante ochtend gehad hebben.

B.v.V. Alt.